

ÇÖZÜM SÜRECİ: SİYASETTEN SİLAHA

Ali Bayramoğlu

Democratic
Progress
Institute

GİRİŞ: SÜREKLİLİK VE KOPUŞ

Son yıllarda Türkiye’de siyasetin ve demokrasinin güzergâhını şekillendiren ana konu Kürt sorunu oldu. 2013’te başlayan 2015 Temmuz’unda kesintiye uğrayan “çözüm süreci” ya da bundan böyle “çözüm-siyaset fikri” yaşadığı tüm krizlere, iniş çıkışlara, örselenmelere rağmen, tüm yeni girdilere, bugünkü mutlak kopuş görüntüsüne rağmen ülkenin hem geldiği nokta hem geleceği açısından hala belirleyici bir nitelik taşıyor.

Çözüm arayışının öyküsü yeni değil. Devlet açısından PKK isyanını dindirmek için Öcalan’la ilk temas arayışlarının Özal döneminde başladığını, 28 Şubat günlerinde askerlere sürdüğünü biliyoruz. İkinci evrede, çatışmaların yeniden alevlenmesi üzerine 2005-2008 yılları arasında örgütle temas kurulduğunu, enformel ilişkilerin sürdürüldüğünü, 2008-2011 arasında ise Oslo Süreci adı altında kapalı bir görüşme döneminin yaşandığını da biliyoruz. 2012 sonu itibariyle bu kez daha şeffaf bir görüşme dönemi başlamış ve bu, kamuoyuna “çözüm süreci” olarak deklare edilmiştir.

Bu son evrenin kilometre taşları da kimi tabuların yıkılması, korkuların azaltılması, çözüm ışığının belirmesi ve kamuoyu tarafından benimsenmesi bakımından son derece önemli olmuştur. 2012 sonunda PKK’nın ilan ettiği ve o günden 2015 Temmuz’a kadar siyasete ve çözüme endeksli olarak süren ateşkes, 2013’te silahlı güçlerin çekilmesinde ilk aşamanın yaşanması, 2014’te çözüm için çerçeve bir yasanın çıkması, taraflar arası görüşmeler, İmralı-devlet, İmralı-HDP, HDP-hükümet arasında kurulan kamuoyunun bilgisine sunulan görüşmeler, 28 Şubat Dolmabahçe toplantısı, 2015 Nevruz’unda Öcalan’ın silah bırakma kongresinin eşige gelindiği vurgulaması, çözüm sürecinin kritik tarihini oluşturan etaplardır.

Tüm bunlar arka arkaya koyulduğunda üç hususun öne çıktığı görülecektir.

-Türkiye’de, sistemde ve örgütte çözüm arayışı ve iradesi açısından bir süreklilik vardır ve Türkiye belli bir deneyim olgunluğuna erişmiştir. Çatışma 30 yıllıktır, ancak bunun son 15 yılı çatışmaya çözüm bulma çabalarına, son 10 yılı ise bir temas-diyalog-görüşme evresine tanıklık etmiştir.

-Yol daimi kazanımlarla şekillenmiştir. Zaman, deneyim ve etkileşim ilk temastan Dolmabahçe mutabakatına uzanan çizgide, çatışma çözümü arayışını, her geçen gün biraz daha derinleştirmiştir. Meşruiyet, beklenti, hatta kurumlaşma açısından geri dönülmez noktaları geride bırakarak yol alınmıştır. Bu çerçevede kalıcı girdiler kriz dönemlerinin tahribatından çok daha güçlü olmuştur.

-Gerek Kürt hareketi gerek siyasi iktidar için ise barış süreci, Kürt sorunun genel evrimine, ülke içi siyasi gelişmelere, seçmen eğilimlerine, Ortadoğu’da dengelere, yeni girdilere ve imkânlarla bağlı, dolayısıyla dinamik ve değişken nitelikler taşıyan bir süreçtir. Bu durum sürecin ilerlemesini, sürecin dinamiklerinin yeni durumlara ve taleplere uyarlanmasını zorlaştırmakta, birçok kriz ve kopuş temel olarak bu nedenle yaşanmaktadır. Bu yapısal kırılma, tarafların sürece bakış ve beklenti farklılıklarını, bu konuda aralarındaki makasın oldukça açık olduğu hususunu eklerseniz çözüm sürecinin kırılma noktaları açısından serencamını görebilirsiniz. Nitekim bu çerçevede tarafların yeni stratejileri masaya getirme ya da tartışma sınırlarını yeniden belirleme arayışı, sıkça güç tehdidi ya da güç kullanımı üzerinden yapılmaktadır.

Bu değerlendirmede Kobani olaylarından (6-8 Ekim 2014), çözüm sürecinin koptuğu ve çatışmaların ağır bir şekilde devam ettiği döneme kadar geçen evre gerek temel gelişmeler gerekse kısmi analizler etrafında ele alınacaktır. Bu evre çözüm sürecinin kendi öyküsü bakımından hem zirveye ulaşıldığı, hem de mevcut süreç dinamiklerinin darmadağın olduğu bir kesiti içermektedir. Bu dağılma öyküsü hiç şüphe yok ki, nedenlerini ortaya koyduğu kadar, geri dönüş imkânlarının neler olduğuna da işaret eder ve bu umudu içinde barındırır. Zira devlet ve örgüt arasındaki çatışmalar,

kavganın tarihinde, bizce ilk kez somut sorunlar ya da sorun sahaları çerçevesinde yaşanmaktadır. Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yönetime katılmaları, kendilerini yönetmeleri, yerel yönetimlere tam entegre olmaları arayışı somut bir arayıştır ve Kürt hareketi tarafından “statü” kavramıyla ifade edilmektedir. Keza Kuzey Suriye’de bir Kürt yaşam ve egemenlik alanının oluşması ve siyasi olarak yapılandırılması, bunun Türkiye’nin Kürt meselesiyle bağlantıları ikinci temel sorun alanıdır.

Türkiye ile Kürt Hareketi arasındaki ilişkilerin önünde bu aşamada ödev olarak bu iki sorunun çözülmesi, en azından kuşatılması bulunmaktadır.

1. DOLMABAĞÇE MUTABAKATI

2015 yılının başı, çözüm sürecinde ulaşılan tavan seviyeydi, aynı yılın sonu ise yine aynı sürecin adeta sıfır noktasını oluşturdu. 2013 baharında Türkiye’yi sarsan, algı ve iktidar politikaları açısından bir kırılma noktasının yaşanmasına yol açan Gezi olayları, 17-25 Aralık darbesi/yolsuzluk dosyaları hadisesinden sonra, 28 Şubat 2015 ışıklı bir gün olacaktı.

O gün İstanbul’da Dolmabahçe Başbakanlık çalışma ofisinde buluşan iki hükümet üyesi, çerçeve yasayla çözüm sürecinin koordinatörü olarak görevlendirilmiş KGM müsteşarı (Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, İçişleri Bakanı Efgân Ala, KGM müsteşarı Muammer Dervişoğlu) ile İmralı heyeti olarak bilinen HDP’li üç milletvekili (Sırrı Süreyya Önder, İdris Baluken, Pervin Buldan) ortak bir basın toplantısı yaptılar. Bir süredir siyasi çevrelerde beklenti yaratan bu toplantı Kobani krizinin aşılması ve çözüm sürecinde tarafların devam istikametinde irade koymalarının önemli bir işaretiydi. Artık en kritik eşiğe geliniyordu. Bu noktada çözüm sürecinin gündeminde, yol haritasına dair hemfikir olunan üç konu vardı: (1) Görüşme aşamasının vurgulanması ve bunun ana çerçevesinin kamuoyuna ilanı, (2) Görüşmelere ilişkin bir izleme komitesinin kurulması, (3) Öcalan’ın PKK’ya silahı bırakma gündemiyle bir kongre toplama çağrısı yapması. Basın toplantısı, görüşme ve çerçevesinin

kamuoyuna duyurulması, silah bırakma kongresinin zikredilmesi için yapılmıştı. Bir kaç gün sonra, hemfikir olunan son hususla ilgili olarak süreçten sorumlu başbakan yardımcısı, İzleme Komitesi'ndeki isimlerin belirlenmek üzere olduğu söyleyecekti. Ardından sıranın Öcalan'ın somut ve doğrudan örgüte yapılacak çağrısına gelmesi, müzakereye doğru kritik bir adım atılması bekleniyordu.

Ancak yol bu kadar dolambaçsız değildi. Nitekim taraflar basın toplantısına gelirken tek bir metin üzerine anlaşamamışlardı. Ortada biri Kürt tarafının, diğeri hükümetin olmak üzere görüşme çerçevesine farklı vurgular yapan iki metin vardı. Başlangıçta tek bir metnin okunması, hükümetin bunu onaylamakla yetinmesi kararlaştırmış, ancak istenilen sonuç elde edilememişti. Bu durumda basın toplantısı mutabık kalınmış bir müzakere çerçevesine değil, farklı çerçeveye yönelik farklı önerileri işaret edecekti. Sorunun çözümü için hangi adımların atılması gerektiği, kalıcı çözümü sağlayacak mutabakat pistlerinin neler olduğu konusunda tarafların farklı ve kesişen görüşleri görüşlerini ortaklaşa bir duruşla telaffuz edilecekti. Dolayısıyla basın toplantısında iki ayrı metin okundu. HDP'li Önder tarafından okunan ilk metin, bir kaç ay önce Öcalan tarafından hazırlanan, müzakere yol haritası olarak adlandırılan ve Kürt tarafının bakışını temsil eden 70 sayfalık bir raporun özeti idi. Kürt tarafının nihai bir çözüme ulaşmak için görüşmek, ele almak ve çözmek istediği konuları 10 madde halinde oldukça soyut bir dille özetliyordu.¹ Metin, PKK'nın silahsızlanma kongresinin bahar aylarında yapılmasına dair Öcalan'ın isteğinin altını çiziyordu. Nitekim metnin son paragrafı şu ifadelerden oluşmuştu:

“Öcalan'ın temel belirlemesi de şudur: Bu 30 yıllık çatışma sürecini kalıcı barışa götürürken, demokratik bir çözüme ulaşmak temel hedefimizdir. Asgari müşteregin sağlandığı ilkelere, silahlı mücadeleyi bırakma temelinde, stratejik ve

¹ Bu 10 madde şunlardı: 1. Demokratik siyaset tanımı ve içeriği 2. Demokratik çözümün ulusal ve yerel boyutlarının tanımlanması 3. Özgür vatandaşlığın, yasal ve demokratik güvenceleri 4. Demokratik siyasetin devlet ve toplumla ilişkisi ve bunun kurumsallaşmasına dönük başlıklar 5. Çözüm sürecin sosyo-ekonomik boyutları 6. Çözüm sürecinde demokrasi güvenlik ilişkisinin kamu düzenini ve özgürlükleri koruyacak şekilde ele alınması 7. Kadın, kültür ve ekolojik sorunların yasal çözümleri ve güvenceleri 8. Kimlik kavramı, tanımı ve tanınmasına dönük çoğulcu demokratik anlayışın geliştirilmesi 9. Demokratik cumhuriyet, ortak vatan ve milletin demokratik ölçütlerle tanımlanması, çoğulcu demokratik sistem içerisinde yasal ve anayasal güvencelere kavuşturulması 10. Bütün bu demokratik hamle ve dönüşümleri içselleştirmeyi hedefleyen yeni bir anayasa. 10. Bütün bu demokratik hamle ve dönüşümleri içselleştirmeyi hedefleyen yeni bir anayasa.

tarihi kararı vermek için PKK'yi bahar aylarında olağanüstü kongreyi toplamaya davet ediyorum. Bu davet, silahlı mücadelenin yerini demokratik siyasetin almasına yönelik tarihi bir niyet beyanıdır. Barışa her zamankinden çok daha yakın olduğumuzu bilerek, emek veren ve verecek olan bütün demokrasi güçlerini selamlıyoruz. Hayırlı uğurlu olsun.”

Bu paragrafta yer alan “asgari müşteregin sağlandığı ilkelerde” ifadesi, “bir ön koşula mı yoksa koşulsuz bir kongreye mi işaret ediyor” sorusu daha sonra yaşanacak tikanıklıkların da merkezinde yer alacaktır.

İki taraf arasında ortak bir metin konusunda mutabakat sağlanamamasına rağmen, Kürt tarafının okuyacağı metin hükümetin onayından geçmiş, bu konuda görüşmeler yapılmıştı. Başka bir ifadeyle Kürt metni konusunda, nihai olarak iki taraf arasında bu metnin “okunabilir” olduğuna dair bir anlaşmaya varılmıştı. Nitekim metnin pazarlıklarla ve görüşmelerle kimi değişikliklere uğradığı iddialar arasında yer aldı. Bir referans gazetesi olan Milliyet'in konuyla ilgili haberi şöyleydi: “Barış süreci için öne sürülen 10 madde içinde, 6, 8 ve 9. maddelerde değişiklik oldu. Demirtaş'ın (toplantıdan bir kaç gün önce) televizyon ekranında (hemfikir olunan maddeler bunlardır diyerek) okuduğu metindeki, ‘çözüm sürecinin yol açacağı yeni güvenlik yapısı’ ifadelerinin yer aldığı 6. madde, ‘çözüm sürecinde demokrasi güvenlik ilişkisinin, kamu düzenini ve özgürlükleri koruyacak şekilde ele alınması’ şeklinde değiştirildi. Taslak metindeki 8. maddede “eşit mekanizmaların geliştirilmesi” ifadesi ise ‘çoğulcu demokratik anlayışın geliştirilmesi’ ifadesine dönüştü. ‘Demokratik cumhuriyet, ortak vatan, milletin demokratik ölçülerle tanımlanması’ ibaresinin yer aldığı 9. maddeye de, ‘çoğulcu demokratik sistem içerisinde yasal ve anayasal güvencelere kavuşturulması’ cümlesi eklendi.” Kürt tarafının daha sonra dile getireceği ortak bir metnin varlığı ve son anda devlet tarafının bundan vazgeçtiği varsayımı ve iddiası doğruysa, bunun, üzerine pazarlık yapılan Kürt tarafının metni olması kuvvetli bir ihtimaldir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu böyle dahi olsa, bunun anlamı sınırlıdır. Zira devletin beklentisi Öcalan tarafından silah bırakılması için bir kongre toplama çağrısının somut ve açık bir şekilde yapılmasıydı. Ortak metin

ya da Kürt tarafının metni, bu çağrışı mümkün kılacak bir adım, bir taviz olarak kabul edilmişti. Kullanılan soyut dil, genel bir değişime işaret edilen hususların varlığı, güvenlik gibi kimi kritik konuların ana taslaktan çıkarılması bu bakışı desteklemektedir. Bununla birlikte çözüm sürecinin karşılıklı etkileşim ve ikna mekanizması üzerinden yol aldığı düşünülürse, gelinen nokta sembolik açıdan önem taşıyordu.

Basın toplantısında siyasi iktidar adına ise Başbakan Yardımcısının okuduğu metinde ise yeni bir şey yoktu, devletin ısrarlı silah bırakma talebi yineleniyor, çözüm süreci bildik devlet paradigması gözüyle açıklanıyor, bir tür niyet tazeleniyordu.

Bu toplantıda iki metin okunmasına rağmen gerek basında gerek kamuoyu algısında öne çıkan Kürt tarafının metni oldu. Bunun ana nedeni şüphe yok ki, Öcalan'ın işaret ettiği müzakere konuları ve talebinin ilk kez siyasi iktidar önünde kamuoyuna duyurulmasıydı ve iki tarafın eşit temsiliydi.

Peki, ortak basın toplantısına bu veriler ışığında nasıl bir anlam vermek gerekir?

Bir mutabakata doğru tarafların taleplerini kamuoyu önünde ilk kez yan yana dile getirmeleri her şeye rağmen önemli bir andı. Gerçekçi bir tespit yapmak gerekirse, gelinen bu noktanın sadece bir niyeti ve başlangıcı ifade ettiği söylenebilir. Bu, aynı zamanda çözüm sürecinin on ve o aşamada gündeminde bulunun üç koşulun yerine getirilmesi, tatmin edilme hamlesiydi. Türkiye'nin dinamikleri, çözüm sürecinin öyküsü ve karşısındaki zorluklar dikkate alındığında gelinen noktanın sembolik-politik değerinin sanıldığından çok daha fazla olduğu açıktı. Türkiye Kürt sorununun çözümü ile bu sorunu temsil eden yapı, örgüt, ayaklanma arasında somut bir ilişki kuruyordu. Müzakere kelimesinin telaffuzundan özellikle kaçınılsa da silahların bırakılmasının müzakeresi ile Kürt sorununun müzakeresi aynı pota içine yerleştiriliyordu. O tarihte sıcağı sıcağına yaptığım bir değerlendirmede şu tespiti yapmıştım:

"Bu durum, büyük bir çözüm ya da barış yürüyüşünün anlamlı ve somut bir başlangıcına işaret eder. Şüphe yok, bundan

sonra da bu süreç iniş çıkışlar, tıkanıklıklar yaşayacaktır. Ancak esas olan çözüm sürecinin, bugün olduğu gibi önüne çıkan engelleri aşarak hedefe doğru yol almasıdır. Bu yol alış şüphe yok ki, tarihi zorunlulukların ürünüdür ve bu zorunluluklar ülkenin ve düzenin demokrasi istikametinde yürüyüşüne yardımcı olacaktır. Nitekim Kürt sorununun özellikleri, örneğin mutabakat zeminine ilişkin metin, idari ve devlet yapısıyla ülkenin, devlet-toplum-siyaset ilişkisiyle siyasal rejimin elden geçirilmesine gönderme yapmakta ve Kürt sorununun çözümünü bu çerçevede tarif etmektedir. Nelerin yapılması gerektiği, kalıcı çözümü sağlayacak mutabakat konularının neler olduğu, tarafların konuşma ve görüşmelerinin bu istikametteki çerçevesini kamuoyuna deklare etmiştir. Altını çizelim: Bu 10 madde esas olarak Öcalan'ın hazırladığı yol haritası üzerinden şekillenmiştir. Bu tablo üç hususa işaret eder: 1. Sorunun iki tarafı olduğu tescil edilmiştir. 2. Bu çerçevede çözüm sürecinin müzakereler üzerinden yürüyeceği ifade edilmiştir. 3. Sürecin işleyişi açısından, silahların bırakılması ile (vatandaşlık tanımından öz yönetime kadar) Kürt meselesinde atılacak adımlar arasında paralellik bulunduğu tespit edilmiştir. 2013 Baharı ile 2015 Baharı arasındaki temel fark budur. Şüphe yok, bundan sonra da bu süreç iniş çıkışlar, tıkanıklıklar yaşayacaktır. Ancak esas bir eşiğin aşılmasıdır, yeni bir tabunun kırılmasıdır...”

Ne var ki çözüm sürecinin bu doruk noktası, aynı zamanda inişin başladığı bir nokta oldu.

Basın toplantısı başta olmak üzere, geline aşama her iki tarafça keyfi bir yoruma tabi tutuldu, araçsallaştırıldı ve mutabakat meselesi hızla bir çatışma nesnesi haline dönüştü. O andan itibaren başlayan zirveden aşağıya iniş bugün hala tüm gücüyle devam etmektedir. İnişin ilk aşaması 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerini de içine alan bu yılın Temmuz ayının sonuna kadar süregiden evredir, bu noktada çözüm süreci yaşanan gerginliklerle bir anlamda dondurulmuştur. İkinci aşama ise 20 Temmuz tarihindeki İŞİD'in Suruç saldırısı sonrası çatışmasızlık halinin bitmesi, PKK'nın eylemleri, devletin operasyonlara başlamasıyla çözüm sürecinin noktalandığı, “yeniden silah” dönemidir. Mesut Yeğen'in deyişiyle “ya müzakere ya devrimci halk ayaklanması” denklemini bir süre sonra PKK'yı kimi bölgelerde silahlı ve fiili özerklik

ilan etmeye götürecektir, çatışma bu çerçevede kentsel alanda yaşanan açık bir savaşa dönecektir.

‘Bu iniş neden yaşanmıştır?’ sorusu önemlidir.

Bu soruya tahlile dayalı bir yanıt aramadan önce, inişe işaret eden olaylara, dönemsel unsurların altını çizerek tarihi akışı içinde bakmakta fayda var.

2. EGEMENLİK KAVGASI

Suriye’de Türkiye sınırının yanı başında bulunan ve bir Kürt yerleşimi olan Kobani şehrinin 2014 sonbaharında IŞİD güçleri tarafından kuşatılması Türkiye ile Kürt hareketi arasındaki çözüm süreci dönemindeki ilk büyük krizi oluşturdu. Taraflar arasındaki paradigma farkı iyice ortaya çıkmış, diğer bir ifadeyle çelişkiler infilak etmişti². Durum şuydu: Suriye’de iç savaş ve merkezi denetimin kaybolması ülkenin kuzeyinde o bölgede mukim Kürtlere kendileri yönetme imkânı vermiş, bölgenin Kürt siyasi örgütüyle iç içe olan Türkiye Kürt hareketine adım adım genişleyen yeni bir alan açılmıştı. Bu gelişmenin PKK’nin önündeki hareket alanını ve siyasi ufku önemli ölçüde kuşatması bir vakiydir. Kürt siyasi tahayyülü bu gelişmeyle pek çok açıdan, toplumsal, siyasal, hatta uluslararası bakımlardan ivme kazanmış, bunun yanında Türkiye’nin Güney Doğusu ile Suriye’nin Kuzey Doğusu simgesel olarak aşılacak toplumsal olarak doğrudan, siyasi açıdan dolaylı bir eklenme sürecine girilmişti. Doğal olarak bu durum Kürt hareketinin stratejisinde belirleyici bir unsur oluşturmaya, çözüm süreci tanımında Kürtler açısından adeta bir ön koşul olmaya yüz tutmuştu. Buna karşılık Türk devletinin “iç ve dış Kürtleri birbirinden ayrı tutma politikası”, “Suriye’de herhangi bir Kürt siyasi entitesini kırmızı çizgi olarak görmesi”, sorunun çözümünü “milli sınırlar içinde demokratik entegrasyona olarak tanımlaması” bu yeni durum ile tezat oluştuyordu. Taraflar arasındaki gerginlik artıyor, uzlaşmanın gerekleri ve katmanları çoğalıyordu.

² Bu konuda bkz. Ali Bayramoğlu, <http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2015/03/Ali-Bayramoglu-Feb-Assessment-3-languages1.pdf>

Bu durumun çözüm sürecine ve Türk-Kürt ilişkilerine ilk faturası 6-8 Ekim 2014'de Türkiye'de yaşanan olaylarla çıkmıştır.³ Bu olaylar çözüm sürecinin, Rojava meselesi yanında bir başka temel çelişkinin daha ortaya çıkmasına yol açacaktır: Bu çelişki Türkiye Kürdistan'ında siyasi egemenlik mücadelesidir.

Sokak hareketleri, PKK'nın militanları, milisleri ve halkı iç içe sokmak isteyen ayaklanma tipi eylemlerinden oluşan, 50 kişinin hayatına mal olan, devleti aşırı derecede zorlayan ve gözünü korkutan Kobani olaylarının (6-8 Ekim 2014) yarattığı güvensizlik, devletin stratejisinde önemli bir değişikliğe yol açmıştır. AK Parti olayların patladığı Ekim 2014'den itibaren "kamu düzeni" talebini özellikle dile getirecek, kamu düzenindeki kritik delikleri çözüm sürecinin esnekliğinin ya da suiistimal edilmesinin ürettiği bir mesele olarak görmeye başlayıp, bunu çözüm sürecinin devamının ön şartlarından biri kılacaktı. Kamu düzeninden asıl kasıt eylemlerdeki görüntü kadar, PKK'nın her tür "devletimsi" işlevden (adliye, zaptiye, maliye, tapu, vs.) uzaklaşması, gizli bir siyasi merkez kurmaktan vazgeçmesi, şehirlerin, kasabaların karar süreçlerinden çekilmesi olarak tanımlanabilir. Bu kavram siyasi iktidar tarafından bir egemenlik meselesi, devlete ilişkin varoluşsal bir mesele olarak tanımlanıyordu. Bu çerçevede siyasi iktidarın attığı ilk adım İç Güvenlik Yasa tasarısı oldu. Tasarı Kobani olaylarından hemen sonra 24 Ekim 2014 tarihinde meclise havale edildi, 19 Şubat 2015 günü mecliste görüşülmeye başlandı ve 27 Mart 2015'te kabul edildi. Yasa kent olaylarına güvenlik güçlerinin daha hızlı ve etkin tepki vermesi esası üzerine kuruluydu. Emniyet güçlerinin toplu ve bireysel olaylarda yetkilerini genişletiyor, üzerlerindeki yargı denetimini sınırlıyordu.⁴ Bu tedbirler demokrat

³ Bu olaylar ilk Rojava krizi sonrası, Türkiye sınırındaki Kürt yerleşimli Kobani şehrinin 2014 Eylül'ünde IŞİD tarafından kuşatıldığı ve düşme riski taşıdığı dönemde, Kürt toplulukların Türkiye'nin politikalarını protesto eylemleri sırasında çıkmıştır. Kürt siyasi hareketi AK Parti'nin IŞİD'e destek verdiği iddialarıyla Kürtleri sokağa çağırması ve olaylar birçok ilde şiddet gösterilerine dönmüştür.

⁴ İç Güvenlik Yasası'nın kimi kritik ve kamuoyunda tartışma yaratan maddeleri şunlar:
- Toplu olarak işlenen suçlarda polise 48 saate kadar gözaltına alma yetkisi verildi. Polis, başkalarının can güvenliğini tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle eylemi suç oluşturmasa bile kişileri 'önleyici gözaltı' adı altında, olay yerinden uzaklaştırabilecek.
- Polis, amirin yazılı, acele hallerde sözlü emriyle kişinin üstünü, eşyasını ve aracını arayabilecek.
- Polis, molotof, patlayıcı, yanıcı, yakıcı, boğucu, yaralayıcı ve benzeri silahlarla saldıranlara veya

kamuoyu ve Kürt Siyasi Hareketi tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı. Bu yasanın çıkmasıyla Türkiye'nin askeri darbe koşullarına geçeceği, faşist bir düzenin oluşacağı, polisin katliam yetkisinin olacağı gibi iddialar yanında, hukuk devletinin ve siyasi mantığın güvenlik araçları ve güvenlik zihniyeti karşında gerilemesi ciddi bir eleştiriye tabi tutuldu. Kürt siyasi hareketi ise hem bu tepki dalga üzerinde sörf yaptı, hem de kendi alanını korumak için bu tepki dalgasını besleyen bir siyasi dil tutturdu. Ayrıca ülkedeki Tayyip Erdoğan alerjisi ile bu dil iç içe geçti. Teslim etmek gerekirse, tartışma bir demokrasi tartışması olmak kadar, "fiilen özerkleştirilmeye başlayan alanların korunması" ve bir "siyasi egemenlik" kavgasının verilmesiydi.

Bugün egemenlik ve alan kontrolü meselesi, yeni bir girdi ya da farkına varılan yeni bir unsur olarak, ileride uzun uzadıya ele alacağımız üzere çözüm sürecini tıkayan iki temel yapısal unsurdan birisini oluşturmaktadır.

3. ÇATIŞMANIN PRELÜDLERİ

Gerginleşen ilişkilere rağmen Dolmabahçe'de toplantısının yapılabilmesi, Erdoğan'ın "devam" istikametindeki bir irade ortaya koyması, Öcalan'ın devreye girmesi ve onunla varılan anlaşmayla mümkün olabilmisti. Ancak belirtmek gerekir ki, Kobani olaylarının hükümet tarafında, İç Güvenlik Yasası'nın Kürt tarafında yarattığı güvensizlik ve gerginlik tam olarak giderilememisti. Bu gergin koşulları besleyen diğer bir unsur Haziran 2015'te genel seçimlerin yapılacak olmasıydı. Kamuoyu araştırmaları ilk kez, bir Kürt partisinin, HDP'nin yüzde 10'luk ulusal barajı

teşebbüs edenlere karşı, saldırıyı etkisiz kılacak ölçüde silah kullanabilecek.

- Polis, Emniyet Genel Müdürü veya İstihbarat Dairesi Başkanı'nın yazılı emriyle, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi tespit edip dinleyebilecek.

- Yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem, işaret taşıyarak veya bu simgelerin olduğu üniformayı andırır giysiler giyerek katılanlar; kanunların suç saydığı afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç, gereçler taşıyarak, bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazlarıyla yayınlamaya katılanlar, 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası alacak.

- Kimlik gizlemek için yüzlerini tamamen veya kısmen, bez gibi malzemelerle örterek toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak da suç kapsamına alındı.

- Vali, kolluk amir ve memurlarına suç faillerinin bulunması için emir verebilecek. Vali, askeri kuruluşlar dışında, mahalli idareler dahil bütün kamu kurum ve kuruluşlarının itfaiye, ambulans, çekici, iş makinesi ve tedbirlerin zorunlu kıldığı diğer araç ve gereçlerinden yararlanabilecek, personeline görev verebilecek.

- Valinin aldığı kararlara aykırı davrananlar, 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezasına çarptırılacak.

geçebileceğini gösteriyordu, HDP'nin barajı geçmesi ise iktidar partisi AK Parti'nin özellikle Güneydoğu'da en az 50-60 milletvekili kaybetmesi anlamına geliyordu. Böyle bir durum, başkanlık rejimi peşinde koşan AK Parti'yi bunun için ihtiyacı olan anayasal çoğunluktan edecek, belki tek başına hükümet olması bile engelleyebilecekti. HDP seçim dilini bu unsur üzerine kurdu. "Seni (Erdoğan'ı) başkan yaptırmayacağız" sloganıyla tüm kampanya boyunca AK Parti'yi, aslında çözüm süreci ortağını hedefe koyan, yerden yere vuran bir yol izledi. Hedef, AK Parti'nin aldığı Kürt oylarını kendisine çekmek ve Erdoğan ve başkanlık sistemi endişesi taşıyan Türklerin oylarını almaktı. "Türkiyelileşme" bu açıdan HDP'nin diğer bir sloganı oldu. Dolmabahçe toplantısının hızla bir çatışma nesnesine dönüşmesini biraz da bu koşullarda aramak gerekir. Seçim arifesindeki bu toplantı, söz konusu siyasi rekabetin etkisinde ve gölgesinde kaldı. Taraflar birbirlerini suçlayan ve toplantıyı tümüyle farklı yorumlayan yollar izlemeye başladılar. İş, Mart ayı başında Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın "Dolmabahçe toplantısını ve oradaki görüntüyü yanlış bulduğunu" açıklamasına kadar gitti.

Toplantının ertesi günü başlayan tartışmada Kürt tarafı, ilginç bir şekilde, mutabakata mesafeli yaklaştı. AK Parti'yle yakın ilişki içinde görünmekten kaçındı. Demirtaş toplantının hemen akabinde "hükümet zerre kadar güven vermiyor" sözlerini sarf ederken, bunu aynı gün Kandil'den gelen toplantıyı önemsizleştiren açıklamalar bunun takip etti.

Bir süre sonra Kürt hareketi karşı tarafa inançsızlığını ifade etse de, mutabakatı veri almaya başladı, kendileri tarafından okunan metni, "ortak metin" ve "mutabakat metni" olarak ilan etti.

Hükümet ile metin şekillenmesi için yapılan görüşmelerin, bu çerçevede yorumlanması gerektiğini savundu. Daha sonra bir adım daha ileri giderek ve metindeki "asgari müşteregin sağlandığı ilkelere" ifadesine dayanarak bunun Öcalan'ın PKK'ya silahsızlanma kongresi çağrısı yapmasının bir önkoşulu olduğunu

belirtti. Ön koşul, metindeki 10 maddenin kabulüydü. Kürt tarafı bunun gereğini talep etti. Gereği müzakerelerin derhal 10 madde çerçevesinde başlamasıydı. Siyasi iktidar ise Kürt metninin okunmasına onay verdiğini, bu konuda görüşmeler yapıldığını, bundan başka bir mutabakat olmadığını söylüyordu⁵. Hükümet Kürt metninde yer alan silahsızlanma kongresinin toplanmasını gerektiğini vurguluyordu. Hatta bakanlar Kandil'in Öcalan'ı dinlemediği tarz açıklamalar yaptılar, iktidar bu evrede çözüm sürecini silah bırakmaya endeksleyen tavrını derinleştirdi, bırakın Dolmabahçe mutabakatını ifadesini kabul etmeyi, taraf kelimesini bile kullanmaktan kaçındı.

4. ERDOĞAN FAKTÖRÜ VE SEÇİM KAMPANYASI

Gerilen ip 20 Mart 2015'te koptu. Erdoğan Ukrayna gezisine çıkmadan önce basına yaptığı açıklamada İzleme Komitesi'yle ilgili olarak şunları söylüyordu:

“Ben olumlu bakmıyorum. Başbakanlığım döneminde de akıl insanlar içinden bir grubun gitmesini nasıl buluyorsunuz diye sorulduğunda, bunları doğru bulmadığımı söylemişim. Bunlar doğru şeyler değil. Bu konuda işin başından itibaren her ülkede olduğu gibi istihbarat teşkilatları bunun birinci derecede süreci yönetenleridir. Bu işin yönetimi hükümete üzerine düşeni başlattığı süreç içinde devam ettirmelidir...”

Bu açıklamanın daha keskin bir kaç saat sonra Ukrayna yolunda yaptığı açıklamalarla gelecekti. O uçakta cumhurbaşkanı Erdoğan'a eşlik eden gazeteciler arasındaydım. Gerek İzleme Komitesi, gerekse Dolmabahçe toplantısı konusunda sorduğum şu sorulara, şu yanıtları alacaktım ve ertesi gün çözüm sürecinin havası bir anda buz kesecekti:

Diyarbakır'da Nevruz kutlamaları var ve bu Nevruz'da silahların bırakılmasına ilişkin net bir çağrı bekleniyor. Sizin

⁵ Örneğin Başbakan Yardımcısı ve hükümet sözcüsü Bülent Arınç basın toplantısının iki hafta geciktiğini, bu dönemde Kürt tarafının metnini elden geçip, yüzde 60'ın değişmesini sağladıklarını ifade ediyordu.

beklentiniz nedir?

Ben yıllardır bekliyorum, yeni değil. Uygulamayı görmek lazım. Asimilasyon politikalarını kaldıran bizim iktidarımızdır. Bunlar kalktıktan sonra hala bu ülkede Kürt sorunu vardır denilebilir mi? Kürt vatandaşlarımızın sorunları olabilir, Türk vatandaşlarımızın sorunları olabilir. Ama Kürt sorunu demek suretiyle bu ülkede maalesef adeta bir ayrımcılığa doğru çanak tutanlar, bundan rant elde edenler var. Buradan siyasi Kürtçülük yapıyorlar ve bu siyasi Kürtçülükten de rant elde ediyorlar...

Kürt sorunu yoksa ve önemli ölçüde her şey çözülmüşse çözüm süreci dediğimiz şey ile ne yapılmaya çalışılıyor? Örneğin 28 Şubat günü Dolmabahçe'de bir metin okundu.

Bir metin okunmadı iki metin okundu. Onların okuduğu metinle Yalçın Bey'in okuduğu metin birbirinden tamamen ayrı. Aynı metin değildi dikkat ederseniz.

Onların okuduğu metindeki 10 madde, Kürt sorununun HDP ile en azından bir anlamda görüşülmesi anlamına gelmiyor mu?

Ben oradaki toplantıyı da doğru bulmuyorum. Çünkü bu toplantıda Hükümetin Başbakan Yardımcısı'yla şu an parlamento içinde olan bir grubun yan yana o resmi vermesini ben şahsen doğru bulmuyorum. Daha önceleri gerektiğinde bir arkadaşımız onlarla görüşmeler yapar ve açıklama yapılırdı. Ama o toplantıda olduğu gibi medyanın karşısına çıkmak suretiyle, iki ayrı metin deklare edilmiyordu. Böyle bir şey hiç yaşanmamıştır. Bunu doğru bulmuyorum. Açıklanan 10 maddelik metne gelince; o metinde bir demokrasi çağrısı yok. Daha sonra Başbakan Yardımcımızın yaptığı bir açıklama var. Onların tamamen aksine. Yani birbiriyle tamamen örtüşen bir şey yok. O zaman neyi görüştüler? Buna ortak bir deklarasyon diyebilir misiniz?⁶

İzleme komitesini doğru bulmadığınızı söylemişsiniz. Şimdi de Dolmabahçe görüşmesini doğru bulmadığınızı söylüyorsunuz. Siz süreci başlatan insansınız. Sizin iradeniz, kararınızı olmasaydı bu noktaya zaten gelinmezdi. Cumhurbaşkanı olmadan da söylediniz ben bu işin devamlı takipçisi olacağım diye. Hükümet zaten bu konularda sürekli sizinle istişare ediyor. Bir taraftan hükümete bakıyoruz, sonra siz o yanlış oldu diyorsunuz.

⁶ 17 Temmuz'da Erdoğan aynı konuda şunları tekrar ediyordu: "Dolmabahçe mutabakatı ifadesini asla kabul etmiyorum. Ortada bir hükümet vardır diğer tarafta grubu olan bir siyasi parti vardır. Neyin mutabakatını nasıl yapıyorsunuz? Ülkemizin geleceğine yönelik atılacak bir adımsa bunu yeri parlamentodur. Bu parlamentodan güçlü bir şekilde çıkınca onun bir değeri olur. Bölücü örgüte sırtını dayamış olanlarla bir mutabakat asla yapılamaz, böyle bir şey düşünülemez."

Bakın. Hükümetle Cumhurbaşkanı her an her konuyu görüşüyor diye bir şey yok. Orada kendi tasarruflarını kullanmışlar. Ama ben de, bu durumdan rahatsız olduğumu söyleme hakkına da sahibim. Bunu söyledim. Akil insanlardan böyle bir grubun gönderilmesi konusu benim Başbakanlığım zamanımda da gündeme gelmişti. Bana bunu sordular ve ben dedim ki doğru bulmuyorum. Şimdi bu bilindiği halde, şu an böyle bir şey yapılıyorsa, konu bana sorulduğunda ben yine aynı şeyi söylemek durumundayım. Nitekim yine aynı şekilde, buna katılmadığımı söylüyorum.

İzleme komitesinin varlığına tamamen mi karşısınız?

Akil insanları kuran benim. Ama Ada'ya bir de böyle bir ekibin gönderilmesini yanlış buluyorum. Bir ara şu çıktı. 15 kişi gitsin. 10 kişi gitsin. Bu ayrı bir felakettir. Bu Ada'nın meşruiyetini artırma adımdır. Dolayısıyla bu tehlikeli bir adımdır.

Peki, Çözüm Süreci'ni bu noktada nasıl algılamalısınız?

Çözüm Süreci meselesi, sadece Kürt meselesi üzerine bina edilmiş bir mesele değil. Sürecin meselesi; Güneydoğu'da, Doğu'da, ülkemizin genelinde ölümler dursun, anneler ağlamasının üzerine kurulu. Süreç, tüm bunlara yönelik bir adımdır. 78 milyon tümüyle sürece dâhil. Onun içindir ki tüm vatandaşlarımız buraya katkı sağlıyor. Biliyorsunuz bunun ilk adımı Demokratik Açılım'dır. Ondan sonra Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi'dir. Ondan sonra buna Çözüm Süreci dedik. Yani böyle bir süreç gelişti. Bu Kürt sorunundan ari bir süreçtir. Kürt sorunu ifadesini kullananlarla ilgili sürekli olarak diyorum ki demek ki bazıları hala ret, inkâr, asimilasyon politikalarının devam ettiğini sanıyor..."

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın bu çıkışları hızla sonuçlarını verecekti. İzleme Komitesi meselesi rafa kaldırılacak, hükümet "kamu güvenliği"ne tekrar ve kuvvetle vurgu yaparak, atılacak adımların sınırına gelindiğini söylemek durumunda kalacaktı.

Bu dönemi, Erdoğan'ın da aktif olarak katıldığı seçim kampanyası izledi. Bu kampanya sırasında daha önce belirttiğimiz gibi en büyük rekabet baraj meselesi ve anayasal çoğunluk ilişkisi üzerinden AK Parti ve HDP arasında yaşanmıştır. Çözüm süreci de bu kampanyada ve bu rekabette önemli bir yer tuttu ve önemli ölçüde araçsallaştı. Erdoğan kent kent dolaşarak yaptığı mitinglerde HDP'yi ve Kürt hareketinin çözüm sürecindeki tutumunu hedef almaya başladı. Bir yandan HDP ile PKK arasındaki mesafeyi yok sayan, Kürt hareketini terörist olarak eski bir dille niteleyen bir söylem

kullandı. Öte yandan çözüm sürecini örgütün silah bırakmasına indirgeyen, müzakere fikrini tümüyle reddeden tavrını, “Kürt sorunu yoktur”, “masa yoktur”, “müzakere yoktur” gibi ifadelerle pekiştirdi ve güvenlikçi bir tavırla yol almaya başladı. Buna karşılık, HDP ise AK Parti’nin tek başına iktidarını faşizm eşitleyen bir tutum içinde, Erdoğan’ın Dolmabahçe mutabakatından kişisel nedenlerle, kendi diktatörlüğünü kurmak için vazgeçtiğini açıkça ifade eden bir dil tutturdu.

Seçim kampanyası itibarıyla bakıldığında şu tespit kaçınılmazdır: Çözüm sürecini birlikte yürüten ve yakın temas içinde olan iki parti, bu kez bu sürecin tıkanıklarına yaslanarak, bunları bir araç ve silah haline çevirerek karşı karşıya geldiler. HDP’nin doğrudan doğruya AK Parti’yi ve Erdoğan’ı hedef alan yaklaşımı güvensizliği derinleştirerek iktidarın çözüm sürecine inancını psikolojik açıdan zayıflatırken, benzer bir şekilde Erdoğan’ın “negasyonist” dili, Kobani olaylarındaki devletin sert yüzüyle üst üste oturarak Kürt tarafında da bir umutsuzluğa yol açıyordu.

Erdoğan’ın Kobani olaylarıyla başlayan, seçim kampanyasıyla keskinleşen tutum değişikliğini nasıl açıklamak gerekir?

Bu hususta iç içe giren dört unsurun altını çizmekte fayda var.

Kobani olayları, daha önce belirttiğimiz üzere devlette, siyasi iktidarda ve özellikle Erdoğan’da PKK’nin ikili bir siyaset izlediği kanaatinin iyice yerleşmesine, Kürt bölgesinde siyasi egemenlik meselesinin ciddi bir risk olarak algılanmasına neden oldu. Örgütün giriştiği Kürt hareketinin iki yönlü (hem entegrasyon arayışı hem kamu otoritesini ikame etme çabası) politikası karşısında daha temkinli davranma, kamu güvenliğini bozacak her tür durumu ve gerillanın geri çekilmesini çözüm süreci için ön koşul haline getirme bu algının sonucudur. Bu algı silah bıraktırma üzerine kurulu devlet paradigmasını pekiştiren bir rol oynamıştır. Bunların ifadesi ve işlevselleşmesini seçim koşulları ve kampanyası iyice mümkün kılmıştır.

Bunu tamamlayan bir diğerk unsur Rojava'daki gelişmeler (Kürtlerin kantonlar etrafında özerk bir yönetime geçmesi, Kobani krizi, uluslararası koalisyon ile PYD arasındaki işbirliği) ve bunun devlet tarafından algılanma biçimidir. Türkiye Kürt hareketinin Kuzey Suriye'de kökleşme, nüfusu Kürtler üzerinden standardize etme, sınır hattında bir Kürt koridoru meydana getirme imkân, arayış ve iddiaları devlet açısından PKK denetiminde bir Kürt siyasi biriminin oluşması riskini gündeme getirdikçe, bunlar Erdoğan'ın ve sistemin kalıcı hassas noktalarından birisini oluşturdu. Devletin Rojava hassasiyeti kamu güvenliği hassasiyetiyle birleşerek Erdoğan'ın yönetiminde ve kontrolü altında bir strateji tashihine zemin hazırlayacaktı. Bu tashih, çözüm sürecini, mevcut riskler ve gelişmeler karşısında ulus devlet dokusunu koruyacak şekilde ayaklarının üzerine oturtmak ve bu açıdan Kürt taleplerine sınır çekmek olarak tanımlanabilir.

Üçüncü unsur, taraflar arasındaki paradigma farkının, yeni girdiler ve sübjektif politik dürtülerle karar vericiler düzeyinde artan etkisidir. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan çözüm süreci konusunda ana tanımını, atılan tüm adımlara rağmen hemen hiç değıştirmedir. Erdoğan, demokratikleşme ortamında ve silahların bırakılması halinde bu sorunun ortadan kalkacağını varsaymaktadır. Silahın ürettiğı baskının ortadan kalkmasını önemseydiğini yıllardır tekrarlamaktadır. Bugüne kadar attığı adımların, örneğin Kürt yoktur, Kürt sorunu yoktur tarzı bir inkâra son vermelerinin, örneğin özgürlük alanının genişlemesinin, örneğin kültürel kimi hakların tanınmasının ayrımcılığı, dolayısıyla Kürt sorununu ortadan kaldırdığı kanaatini taşımakta ve muhtemel yeni anayasada atılacak yeni adımlarla bunun pekişeceğini düşünmektedir.

Dördüncü unsur ise doğrudan doğruya seçimlerle ilgilidir. AK Parti ve Erdoğan'ın kullandığı söylemi o günler çerçevesinde keskin kılan popülist ve faydacı bir seçim stratejisi olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 7 Haziran seçimleri öncesinde başkanlık rejime geçişi mümkün kılacak bir anayasal çoğunluk peşinde koşarken, ana oy kaynağının muhafazakâr mecra olduğunu bilmekteydi. Seçimler öncesi yapılan

kamuoyu araştırmalarının milliyetçi MHP oylarında kısmi bir yükselişe işaret etmesi, çözüm sürecindeki gidişin ürküttüğü seçmenler, bunların AK Parti'nin yaşadığı son 2 yıllık örselenme sürecine eklenme riski, Tayyip Erdoğan'ın ve AK Parti'nin dikkat kesildiği konular arasında yer almıştır. Bunlara ek olarak HDP'nin AK Parti karşısındaki benzer nedenli meydan okuması bu dili daha da körüklemiştir. Nitekim Erdoğan'ın keskin kimi sözleri, Kürt sorunuyla ilgili bir durumun tespiti olmanın ötesinde HDP'nin ve Demirtaş'ın kullandığı dile ve yürüttükleri kampanyaya bir yanıt olarak da okunabilirdi. Seçimlerden hemen sonra başbakan Davutoğlu'nun yaptığı ve benim de katıldığım bir değerlendirme toplantısında, başbakan sorulan "Neden üslubunuzu bu denli Tayyip Erdoğan'a benzettiniz, size uygun olmayan çok milliyetçi bir dil kullandığınız sorusuna, "kampanyanın sonuna doğru yapılan anketler yüzde 40'ın altına doğru hareket ettiğimizi gösteriyordu, seçmeni ve oyları konsolide etmek için bu söyleme başvurdum" diyecekti. Sonuç olarak seçim sırasındaki söylem sertliğinin vardığı düzey, çıplak bir siyasi durumu yansıtmaktan çok, kampanyada çözüm sürecinin araçsallaşmasının bir sonucuydu. Bunun açık göstergelerinden birisi AK Parti seçim beyannamesinde yer alan, "100 maddelik Yeni Türkiye Sözleşmesi" adlı kitapçıkta yer bulan, doğrudan Başbakan Davutoğlu'nun kaleme aldığı şu ifadelerdir: "Merkeziyetçi yapıdan adem-i merkeziyetçi yapıya geçiş ve toplumsal farklılıkların siyasi temsili..." Bu öneri, çözüm süreci açısından, o gün içinde bulunulan durumun, müsaade edebileceği (en azından Davutoğlu ekibi tarafından düşünölen) bir sonraki muhtemel adıma işaret etmekteydi. Ne var ki, seçimlerden sonra kimi gelişmeler siyasi yönleme ve çözüm sürecine geri dönüşü, yumuşamayı mümkün kılmamış, gerginlik artarak devam etmiştir.

5. 7 HAZİRAN 2015 GENEL SEÇİMLERİ

7 Haziran 2015 seçimleri 13 yıl sonra ilk kez AK Parti'nin hükümet kuracak çoğunluktan yoksun kalmasıyla sonuçlandı. Bir önceki seçimlere, 2011 genel seçimlerine oranla AK Parti yüzde 9 civarında puan kaybederek yüzde 40,66 oy aldı. Buna karşılık Kürt siyasi hareketinin yasal temsilcisi HDP ise beklenenden öte bir başarıya ulaşarak yüzde 13 oy oranına ulaştı ve 550 kişilik TBMM'sine 80 milletvekili soktu.

AK Parti'nin oy kaybının birçok nedeni bulunmaktadır. Yolsuzluk dosyaları, iktidarın otoriterleşmesi ve şahsileşmesi, reformcu dalganın sona ermesi, Gülen cemaatiyle yaşana devlet denetim kavgası bunlar arasında bir çırpıda sayılacak hususlardır. Bunların yanında 'İktidar partisinin yaşadığı oy kaybında çözüm sürecinin payı var mıdır ve varsa ne oranda?' soruları da karşımıza çıkan, belirleyici ve önemli sorulardır. Bu açıdan karşımızda başvurabileceğimiz iki açık gösterge bulunuyor. İlk gösterge AK Parti'nin özellikle çözüm sürecine en mesafeli bölge olan milliyetçi-muhafazakar İç Anadolu'da çözüm süreci karşıtı MHP'ye kaptırdığı oylardır. AK Parti'den MHP'ye kayan oylar Türkiye genelinde yüzde 4'tür ve bu AK Parti'nin kaybettiği oyların (kendi içinde) yüzde 40'ına tekabül etmektedir. Kritik bir yansıtıcı olan İç Anadolu'da karşımıza çıkan şu rakamlar son derece çarpıcı ve diğer bölgelerin fevkindedir: 2011 genel seçimlerine oranla Kayseri'de AKP'nin oyu yüzde 12,5 azalırken MHP'nin yüzde 9,5 artmıştır. Aynı seçimlere oranla AKP'nin Sivas'ta oy kaybı yüzde 6, MHP'nin artışı yüzde 8'dir. Yozgat'ta AKP'nin oyu yüzde 8,28 azalmış, MHP'nin oyu yüzde 9,19 artmıştır Kırıkkale'de kayıp kazanç oranı yüzde 11'e yüzde 9'dur. Aksaray'da ise yüzde 8 ve yüzde 12'dir.

Bu tablo, pek çok farklı ülkede bu tür sorunların çözümüne soyunan ve risk alan pek çok hükümet gibi AK Parti'nin de belli bir fatura ödediğini göstermektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, seçim sonrası iç değerlendirmelerinde sık vurguladıkları gibi AK Parti kurmayları oy kayıplarının ana nedenleri arasında çözüm sürecinin bulunduğu kanaatini taşıyor ve tavırlarını buna göre almaya çalışıyorlar.

Bu konudaki ikinci açık gösterge, AK Parti'nin Doğu ve Güney Doğu'da HDP karşısında kaybettiği oylardır. Bu noktada çözüm süreci etrafındaki gelişmeler tersten bir etki yapmıştır. Kobani olaylarındaki iktidar tavrı, 6-8 Ekim ayaklanması, iç güvenlik yasası tartışmaları, Erdoğan ve AK Parti'nin 90'lı yılları andıran güvenlikçi bir dile geri dönüşü, "süreç, masa, sorun" yoktur tarzı çıkışları Kürt bölgelerinde ilk kez bu denli keskin bir oy kayışına yol açmıştır. Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde bir

önceki seçimlerde oranla AK Parti'nin oyları yüzde 51'den yüzde 34-35'e gerilemiştir. Bir kaç örnek vermek gerekirse, Ağrı'da AK Parti yüzde 30 puan kaybedecek, HDP, oy oranı olarak Ağrı, Hakkâri, Muş ve Van'da yüzde 70'ileri geçecek, Hakkâri'de yüzde 85'e, Diyarbakır'da yüzde 78'e, Mardin'de yüzde 72'ye ulaşacaktır. Bitlis ve Kars'ta ilk defa çoğunluğu alacaktır.

Bu sonuçlar karşısında HDP ve AK Parti kadar oyunu yüzde 13'den yüzde 17'ye çıkaran MHP de dikkate alınarak denilebilir ki, 7 Haziran 2015 Genel seçimleri siyasi yelpaze açısından keskin sonuçlar üretmekle kalmamış, siyasi partiler açısından çözüm süreci politikalarına tesir edebilecek kimi ipuçları vermiştir.

Sonuçlara çözüm süreci bağlamında bakıldığında HDP yakaladığı çıkış, elbette, AK Parti'ye yönelik Kürt oyu tepkisinin ötesindedir. Kürt siyasi hareketinin 1990'da HEP'le başlayan yasal düzeyde partileşme öyküsü, siyasi partilerin kapatılmaları, yerine yenilerinin kurulması esasına dayalı olarak, o gün bugün, DEP, HADEP, DEHAP, DTP, BDP, HDP'yle sürmektedir. Yüzde 10'luk ulusal barajın getirdiği engel nedeniyle bu siyasi partiler genellikle bugüne kadar ya diğer partilerle ittifak yaparak ya da bağımsız adaylarla meclise girmişlerdi. Ve 90'lardan bu yana ülke sathındaki toplam oy oranları yüzde 4 ila yüzde 7 arasında değişiyordu 7 Haziran 2015 seçimleri Kürt siyasi hareketinin yasal ayağının bir siyasi parti olarak yarışıp, meclise girmeyi başardığı ve kendi üst sınırı olan yüzde 7'yi rahatlıkla aştığı ilk seçim olmuştur.

HDP'ye yönelik seçmen ilgisinin görünür iki boyutu olmuştur. İlk boyut, Türkiye'de siyasi muhalefetin yaşadığı ağır kriz ve yaydığı derin umutsuzluktur. Son 13 yıl içinde CHP'den MHP'ye uzanan bir hatta muhalefet partileri, AK Parti politikalarına alternatif üretmekten uzak, demokratikleşme ve değişim sürecinin gerisinde, farklı bir iktidar oluşumunun hayal edilmesine bile imkân vermeyen bir görüntü verdiler. Bu boşluk yanında siyasi iktidara ve hâkim parti sistemine karşı reaksiyonun arttığı bir ortamda, HDP (örneğin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde) Türkiyelilik söylemiyle ortaya çıkmış, bu çerçevede Kürt sorununun çözümü kadar, çevre meseleleri, cinsel

duyarlılıklar, özgürlükçü laiklik, katılımcı demokrasi gibi yükselen toplumsal değer ve taleplere vurgu yaparak muhalefeti temsil iddiasını ortaya koymuş, sistem parti olma istikametinde bir algı yaratmıştır. AK Parti'ye oy vermeyen ve vermeyecek, CHP'den umudunu kesen bir seçmen grubu cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Demirtaş'a bu koşullarda yönelmiş ve HDP yüzde 1,5 ila 2 arası yeni bir seçmen grubuna kavuşmuştu. 7 Haziran seçimlerinde ise HDP'nin barajı geçmesi halinde, çıkaracağı milletvekili sayısı ile AK Parti'nin gücünü kırabilecek tek siyasi parti olması, bir dizi tepki oyunu ya da ödünç oyu bu siyasi partiye yöneltmiştir. HDP'nin aldığı destek ve tepki oyu bu seçimlerde, seçim sonrası yapılan hesaplara göre yüzde 3 civarında olacaktır.

İkinci boyut özellikle Doğu ve Güney Doğu'daki Kürt oylarının ilk kez önemli ölçüde HDP'de toplanmasıdır.

Kürt bölgelerinde biri dindar-muhafazakâr, diğeri seküler-sol iki büyük siyasi damar yıllarca varlığını sürdürmüş, pek çok sağ parti Urfa, Bitlis, Batman gibi yerlerde köklü bir oy deposuna sahip olmuşlardı. AK Parti bu geleneği miras almış bir siyasi partidir. AK Parti'nin ekonomik, sosyal ve dayanışma politikası başarıları, Güneydoğu'ya yatırım oranındaki artış, 2005'ten itibaren milliyetçi çizgiden uzak duran Kürt yaklaşımı kendisine olan desteği bunun da ötesinde arttırmıştı. 2015'in Haziran ayında Kürt oylarının HDP'de kümelenmesi, AK Parti'den HDP'ye doğru bölgede yüzde 15'lik bir kayış, iktidar partisinin inkârcı dile geri dönmesi kadar, Kürt tahayyülünü, aidiyet duygusunu besleyerek yenileyen Rojava hassasiyetinin Kürt seçmenini önemli ölçüde kuşatması; Kürt Hareketinin ulusal barajı aşarak ortaya koyacağı, çözüm sürecine denk, tarihi iddianın Kürtlerde yarattığı seferberliktir. Ayrıca aidiyet duygusunda dindar kesimlerde bile önce Kürt olmanın açık ara galebe çalmaya başlaması, Kürt siyasi hareketin kitleselleşmesinde bir çita atlama halidir. Bu çerçevede çözüm sürecine de bir parantez açmak gerekir. Çözüm sürecinin 2,5 yılda ulaştığı kritik noktalardan birisi Kürtlerin kendilerini yönetme arayışlarının kazandığı toplumsal meşruiyet ve bunun onur, demokrasi gibi kavramlarla psikolojik düzeyden

siyasi düzeye yaygınlık ve doğallık kazanmasıdır.

Seçimlerin bu vurguları, çözüm süreci dair farklı seçmen algıları, seçim öncesi yaşanan tıkanıklık ve krizlere eklenerek 7 Haziran sonrasına da yansıtacaktır.

Bu durum AK Parti ve HDP'yi birlikte hükümet kurma olanakları olmasına rağmen tümüyle birbirinden uzak tutacaktır. HDP'nin seçim kampanyasındaki AK Parti'yle ortaklık yapmayacağı angajmanı, AK Parti'yi IŞİD'le özdeş kılan söylemi, AKP'nin ise HDP'ye duyduğu güvensizlik ve seçmen tepkisi nedeniyle aradaki mesafeyi artırma arayışı, çözüm sürecinin iki aktörü arasındaki etkileşim ve temaslar açısından olumsuz sonuçlar vermiştir.

6. ARA BİLANÇO

7 Haziran seçimleri hemen sonrasında gelinen noktaya ilgili nasıl bir bilanço çıkarmak gerekir?

Biraz geriye gidelim. Malum, son barış çabası, 2013 başında Erdoğan'ın çözüm sürecini deklare etmesiyle başladı. Bunu takiben eylemsizlik devreye girdi, İmralı'yla devlet arasındaki görüşmeler kamuoyuna duyuruldu. Ardından Öcalan'ın 2013 Newroz mektubu Diyarbakır'da kitleler önünde okunurken, tüm televizyonlar tarafından canlı olarak verildi. Hemen sonra Akil İnsanlar heyetleri kuruldu ve Türkiye'nin dört bir yanında barış fikrinin önemini anlatmaya soyundular. HDP-İmralı-devlet-siyasi iktidar arasında kademeli köprüler oluştu, muhtemel müzakereleri kuşatacak çerçeve yasa çıkarıldı ve en nihayetinde 2015 başında ünlü Dolmabahçe toplantısı yapıldı. İki yıl böylece geride bırakıldı.

Tüm bunlar, arada yaşanan kuvvetli kriz anlarına, örneğin Kobani olayları gibi tahripkâr gelişmelere rağmen birbirini takip etti; süreklilik ve bütün oluşturdular, alınan yolun merhalelerine işaret ettiler.

Bununla birlikte başından itibaren temel yapısal bir sorun ve zaman içinde ortaya çıkan ve bu sorunla iç içe giren tarihsel-politik iki unsur bu sürecin kırılın noktalarını oluşturdu.

Yapısal sorun AK Parti ile Kürt hareketinin çözüm sürecine ilişkin beklentileri, aralarındaki paradigma farkıydı. Hükümet cephesinde hedeflenen, Kürt meselesinin bireysel hak ve siyasi alanın genişlemesi ve yerel yönetimlerin güçlenmesi üzerinden çözülmesiydi. AK Parti için bunun ön koşulu, PKK'nın silah bırakmasıydı. Akabinde kimi iyileştirici hamleler, anayasal değişiklikler, siyaset ve demokratik entegrasyon yoluyla sorunun kendiliğinden yok olacağı varsayılmaktaydı, hala varsayılmaktadır. Buna karşın Kürt hareketi için, esas hedef, Kürtlerin kendilerini yönetmeleri, bir statüye kavuşmaları, genel af, ana dilde eğitim, Öcalan'ın serbest bırakılması üzerinden kuvvetli bir özerklik türüdür.

Bu yapısal fark sürecin ilk gününden itibaren pek çok sorunu, duraklamayı, tanım sıkıntılarını üreten ana husus oldu. Öte yandan, taraflar süreçteki pozisyonlarını, taleplerini bu farkın üzerine kurdular. Kamuoyuna açık tüm politik hamleler, ithamlar, zorlamalar, açıklamalar bu çerçevede; tarafların kendi paradigmalarını meşru kılmak çabası çerçevesinde oluştu. Böylece bu fark bir yandan öne çıkarken, diğer taraftan yandan da sümen altına itildi ve yol böyle alınabildi.

Bu makas yeni girdilerin devreye girmesiyle zamanla daha da açıldı. Tarihsel ve politik nitelikli bu girdiler, taraflar açısından imkanları, hamleleri, talepleri ve dirençleri beraberinde getirecekti.

Bunlardan birincisi, Suriye'nin Türkiye sınır boyunda PKK'nın, bir türevi olan YPG'nin, kanton yapılanmasına gitmesiyle Rojava'da Öcalan'ın ve PKK'nın arzu ettiği özerklik ve öz-yönetim formülünün uygulama alanı bulmasıydı. Bu olanak, Kürtler ve Kürt

hareketi için olmazsa olmaz bir koşul haline geldikçe, çözüm süreci kadar, hatta zaman zaman, özellikle son dönemlerde onun da önüne geçen bir önem kazanmıştır. Türk devleti açısından bu gelişmenin görüntüsü şudur: Devletin yok olmasını beklediği örgüt, tersi istikamette yeni yaşam, yayılma ve varoluş alanı ele geçirmekte, Türkiye'nin Kürt hareketi politik ve toplumsal açıdan Kuzey Suriye ile eklemlenmeye başlamaktaydı. Türkiye bu durumu hem kendi Kürt meselesi için bir tehlike, hem de kendi Güney'inde bir "PKK devleti" riski olarak okuyordu. Bu okuma, siyaset dili kadar güvenlik araçlarını tekrar devreye sokulmasına da vesile olmuştur.

İkinci girdi Türkiye'deki 6-8 Ekim arasındaki Kobani eylemleriyle meydana çıktı. Bu eylemler sonucunda devletin, Kürt bölgelerinde KCK yapılanmasının kamu otoritesini ikame etmeye başladığına, örgütün bu vasıfla milisler üzerinden örgütlenmeye ve kökleşmeye başladığına dair bilgileri ve kaygıları bir testten geçti ve netleşti. Alan kontrolü meselesi devlet için bir öncelik kazanmaya başladı.

Rojava ve alan kontrolü, tarafların stratejileri açısından artan oranda önem kazanmaya başlayınca, stratejileri tedrici olarak etkileyen iki ana faktör haline dönmüştür.

7. İKİNCİ ROJAVA KRİZİ

7 Haziran seçimlerinden tam bir hafta sonra bu çelişkileri biraz daha keskinleştirecek kritik bir gelişme yaşandı. Mayıs ayından itibaren koalisyon güçlerinin hava desteğiyle YPG'nin kuşatması altında bulunan Tel Abyad şehri düştü ve IŞİD'in elinden çıktı. Bu gelişmenin gerek YPG ve Kürt hareketi, gerek Türkiye açısından büyük bir stratejik bir önemi bulunduğuna şüphe yoktu.

Suriye Kürtleri Türkiye'nin 911 kilometrelik sınırı boyunca üç kanton halinde örgütlenmiş durumda. En Doğu'da Irak'la komşu olan Cizire kantonu, Batı'da bittiği noktadan Akdeniz'e sadece 30 km. uzaklıkta olan Afrin kantonu, ortada ise Kobani

kantonu bulunuyor. Cizire ve Kobani kantonları arasında Tel Abyad koridoru, Kobani ve Afrin kantonları arasında ise Cerablus hattı IŞİD tarafından kontrol ediliyor. Dolayısıyla üç kanton arasındaki bağlantılar kesik bulunuyordu. 15 Haziran tarihinde Tel Abyad'ın düşmesiyle, kopukluk sahası bire indi, Cizire ve Kobani kantonları bir anlamda birleşmiş oldular. Bu birleşme Kürt hareketinin stratejisine ne denli uygunsu ve Kürtleri ne denli mutlu ettiyse, Türkiye'nin duyarlılıklarına o denli tersti. Ankara'da alarm düzeyinde bir tepki ve tahriş duygusu yarattı. Başka bir ifadeyle Kürt hareketi kökleşme ve genişleme istikametinde uluslararası koalisyonun da desteğiyle büyük ilerleme kaydettiğini düşünür, Kandil'den bu yönde açıklamalar gelirken; Türkiye'nin resmi politikaları açısından Güney sınırının ötesinde bir PKK devletinin oluşması ihtimali ciddi bir soruna dönüşüyordu.

Bu koşullarda 2015'in Temmuz ayında Rojava krizinin yeni bir safhası başlayacak, bu yapısal mesele Türk-Kürt ilişkilerinin yoluna ve çözüm sürecinin önüne bir kez daha çıkacaktı.

Suriye sınır boyunda IŞİD'in Batı'ya itilmesiyle, YPG'nin Fırat'ı geçip Afrin'e ulaşma ve üç Kürt kantonunun birleşme ihtimali Türkiye tarafından, "bir Kürt koridoru oluşturulma politikası, bu alanda nüfusa yönelik Kürtleştirme girişimlerinin yapıldığı/yapılacağı endişesi ve bunların işaret ettiği muhtemel bir devlet dokusu kabul edilemez bir güvenlik riski olarak açık ve dolaysız bir şekilde tanımlanır hale geldi.

Cumhurbaşkanı 26 Haziran günü yaptığı bir konuşmada, *"Suriye'nin güneyinde bir devlet kurulmasına asla müsaade etmeyeceğiz. Biz bölgedeki demografik yapının değişmesine göz yummayacağız. Bedeli ne olursa olsun buna engel olacağız"* diyordu. Devlet ve iktidar çevrelerinde hedef olarak Afşin ve Kobani kantonlarının arasındaki Cerablus hattının hem IŞİD'den arındırılması hem PYD'nin eline düşmemesi gibi ikili bir strateji dile getiriliyor, burada 90 km.'lik bir güvenlik alan oluşturulması dillendiriliyordu. Bunu takiben basın organlarında, özellikle iktidara yakın gazetelerde

Türkiye'nin Suriye'de operasyon yapma ve güvenli alan oluşturma hazırlığı içinde olduğu bir savaş kampanyasına dönüşüyordu. Basındaki bu hava, dışişleri bakanlığının devreye girmesi ve basınla yönlendirici ilişkiler kurmasıyla kırıldı. Söz konusu olan, başlanacak değil, gerekirse yapılabilecek bir operasyondur, bir tür uyarı ve güç gösterisiydi.⁷

Gelişmelerin çözüm süreci açısından anlamına, 1 Temmuz 2015 tarihli bir yazımda şöyle yanıt vermiştim:

“Seçim sonrası yeni dengeler ile bölgedeki gelişmeler üzerinden paradigma farklılığı ipi inceltiyor. Çözüm süreci ilk defa bu denli büyük bir kopuş riskiyle karşı karşıya bulunuyor. Yaşanan gelişmelerin ilk sonucu, sistem açısından Kürt meselesinin ana eksenini “çözüm süreci ve siyaset” yerine, “ulusal endişe ve güvenlikçi tutumu oluşturmaya yüz tutmasıdır. PYD-PKK'nı statüsü dahil olmak üzere bölge dengeleri, AK Parti'yle bütünleşen geleneksel devlet refleksi dikkate alınır, bu yer değiştirmenin geçici olduğuna dair bir emare yoktur. Bu durumun çözüm süreci üzerine ciddi bir baskı ve Türkiye 'de Irak'ta ve Suriye'de çatışmalara ve krizlere gebe bir durum oluşturacağı açıktır. İkinci sonuç Türkiye'de esen, siyasi algı açısından tepkisel ve içe kapalı bir iklimle ilgilidir. Bu iklim, ülkedeki sorunları ya da sıkıntı ve başarısızlıkları, karşı karşıya kalınan krizleri, komplocu bir mantık üzerinden, abartılı bir üst akıl vurgusu, dış el, dış düşman, Batı ve İsrail merkezli dizaynlarla açıklama eğiliminin muhafazakâr siyasette, basında ve kamuoyunda kazandığı ivmedir. Bu iklim üzerinden bir yandan Kürt meselesi başta olmak üzere tüm iç sorunlar tartışma, eleştiri, hata giderme, tashih politikası, sorgulama alanı dışına çıkarılıyor, daha açık bir ifadeyle ‘siyaset dışı’ bir alana çekilerek tek eksenli ve tanımlı bir devlet meselesine, ‘teknik’ ve ‘örgüt’, ‘çıkart’ ve

⁷ Bu brifingin serancamı şudur:

- 911 km'lik sınırı ve Esat rejimine aldığı açık tavır itibarıyla riskin büyüğünü taşıyan ülke Türkiye. Uluslararası camiada IŞİD'in karşısında yer alıyor. Kürtler bu çerçevede (Türkiye'ye rağmen) başta ABD olmak üzere uluslararası koalisyonlardan destek görüyor ve bölge statülerini meşrulaştırıyor ve pekiştiriyorlar.

- Son dönemde Suriye'ye müdahale ve bir güvenlik koridoru oluşturma tartışmaları sadece Kürt kantonlarının birleşmesine karşı bir tedbir arayışı değil, aynı zamanda IŞİD'in Türkiye sınırının batısını ele geçirmesine ve bunu Esat'la işbirliği halinde yapmasına yönelik bir önlem fikridir. Zira böyle bir durum Öncüpınar ve Cilvegözü sınır kapılarının, IŞİD'in kontrolüne geçmesi, Türkiye'nin Suriye'yle temas yollarının tümüyle kapanması ve Türkiye'ye yeni bir göç dalgasının gelmesi demektir. Bu ise 4 milyon nüfuslu bir bölgeden Türkiye'ye doğru taşıyamayacağı yeni bir göç dalgasına yol açacaktır. Buna karşı diplomatik siyasi tedbirler alınıyor. Kendi başımıza askeri müdahale diye bir seçenek yok.

'taktik' işlerine indirgeniyor. Öte yandan özellikle bölgede uluslararası güçlerin, örneğin ABD'nin Kürt devleti oluşumu istikametinde çaba gösterdikleri, bunu dizayn ettikleri kanaati Kürt sorununu tanımlayan ana unsura dönüşüyor. İç ve demokratik gerekler, ilke oyundan düşerken, ulusal çıkar ve siyasetin zorunlulukları, fayda galebe çalıyor. Bu ikinci faktörün özellikle ilk faktörle iç içe geçtiği aşikar bir durumdur. Bu durumun gerek Kürt sorunun algısı gerekse çözüm süreci üzerine ters bir baskı yaptığı, bir tür yeni bir kutuplaşmayı tahrik ettiği de ortadadır."

Tel Abyad'ın düşmesi Türkiye'nin PYD ve IŞİD konusunda bir dizi tedbir arayışını beraberinde getirdi. Dışişleri yetkililerinin Rojava'da yeni gelişmeler karşısında "diplomatik ve siyasi tedbirler alınıyor" ifadesinin en somut karşılığı Türkiye-ABD arasında bölgede işbirliği konusunda yapılan temaslar oldu. Mayıs ayında Hakan Fidan'ın ABD ziyareti sırasında başlayan İncirlik üssünün uluslararası koalisyonun kullanımına açılması, Cerablus'ta güvenli bir bölge oluşturulması ve Türkiye'nin daha aktif bir rol oynaması Tel Abyad'ın düşmesinden sonra Türkiye açısından önem kazandı ve hızlandı. 18 Temmuz tarihinde bu konuda John Allen ile Feridun Sinirlioğlu arasında yapılan görüşmelerde bir anlaşmaya varıldı. Hürriyet Gazetesi Washington temsilcisi Tolga Tanış'ın bu konuda 27 Temmuz 2015 tarihli değerlendirmesi betimleyicidir:

"PKK uzantısı PYD'nin Suriye'nin kuzeyinde IŞİD'le savaşırken ABD ile kurduğu, devamlı gelişen yakın ilişki ve bu sayede bölgede sağladığı ilerleme İncirlik kararının en ağırlıklı sebebiydi. Kürtlerin kuzeybatıdaki son kanton Afrin'e de ulaşım Türkiye-Suriye sınırının yüzde 80'ini kontrol altına alma ihtimali, ABD-PYD ilişkisinin PKK'ya sağlayacağı çıkış, Türkiye'yi ABD'yle işbirliğine zorladı demek yanlış olmaz. Nitekim Washington'la yeniden kurulacak işbirliğinden Ankara'nın en büyük beklentisi de, Kürtler konusunda duyulan kaygılara Amerikalıların şimdi daha duyarlı olması. İşte Erdoğan'ın planının ikinci ayağı. Türkiye; Cerablus ve Azez arasındaki bölgede Kürtleri istemiyor. IŞİD'i de istemiyor..."

8. ÜÇÜNCÜ ROJAVA KRİZİ

Bu anlaşmaya IŞİD'in verdiği tepki 20 Temmuz Suruç saldırısı oldu.⁸ Bu saldırı Türkiye-Kürt hareketi ilişkilerinde, daha doğrusu iki taraf arasındaki gerilimde yeni bir kilometre taşı oluşturdu.

21 Temmuz'da KCK Eş başkanı Bese Hozat bu saldırının sorumlusunun AK Parti olduğu ilan ediyor, aynı gün HDP milletvekillerinden de benzer açıklamalar geliyordu. 22 Temmuz günü Ceylanpınar'da iki polis öldürüldü. Olayı "Suruç'a misilleme" açıklamasıyla PKK'nın silahlı kolu HPG üstlendi. 23 Temmuz'da bir başka misillemede bir başka polis öldürüldü. Aynı gün IŞİD sınırdaki Türk birliğine saldırdı ve 24 Temmuz günü Türk uçakları IŞİD hedeflerini bombaladı. Kürt Hareketi bu durumu Türkiye'nin Suruç'u örtbas etme ve göz boyama eylemi olarak yaptığını ileri sürdü. Yine aynı gün Türkiye-ABD görüşmelerinin sonucu ilan ediliyor ve üsler uluslararası koalisyonun kullanımına açılıyor, Türkiye daha aktif bir role geçiyordu. Ayrıca PYD'nin Fırat'ın Batı'sına geçmemesi konusunda güvence alındığı iddia ediliyordu.⁹ 25 Temmuz günü ise Türk hava kuvvetleri IŞİD mevzileri yanında PKK kamplarını da vuruyordu.

Bu 4 günlük bu olaylar dizisinin en önemli sonucu, çatışmasızlık halinin bitmesi ve çözüm sürecinde yaşanan kopma oldu.

Rojava'da uluslararası koalisyonla birlikte IŞİD'e karşı savaşan tek yerel güç olan PYD, bu konumunu Kuzey Suriye'nin doğal, örgütlü ve uyumlu sahibi avantajına çevirmek kadar, uluslararası bir meşruiyet aracı olarak da ele alıyordu. Türkiye'nin bu alana girmemesi temel politikaları oldu. Yine aynı hedef istikametinde IŞİD'in Türkiye'yle aktif işbirliği içinde olduğu iddiası kuvvetli, hatta abartılı bir şekilde kullanıldı. ABD-Türkiye anlaşmasının böyle bir strateji izleyen Kürt hareketini rahatsız ettiği açıktır.

⁸ 20 Temmuz Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesinde düzenlenen bombalı saldırıda 34 genç öldü, 100'den fazlası yaralandı.

⁹ Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı 24 Temmuz 2015 tarihli açıklama şöyledir: "Bakanlar Kurulu, TBMM'den 2 Ekim 2014 tarihinde aldığı yetkiye dayanarak, DEAŞ'a yönelik hava hareketlerine katılan ABD ve tarafımızdan uygun görülecek bazı bölge ülkeleri de dahil diğer koalisyon ülkelerinin insanlı ve insansız hava unsurlarının ülkemizdeki üslerde konuşlandırılmasına onay vermiştir. Bahse konu hareketlerde tabiatıyla Türk Hava Kuvvetleri unsurları da aynı amaçla görevlendirecektir"

Türkiye'nin bir bölge oyuncusu olarak IŞİD'e karşı uluslararası koalisyonun aktif ortağı olması, PYD'nin ayrıcalığını ve hareket alanını daraltacak muhtemel bir risk olarak değerlendirildi. Suruç saldırısının PKK tarafından Türk hükümetine mal edilmesi, "IŞİD eşittir Türkiye" denkleminin kurulması, misilleme eylemleri, PKK kamplarının vurulmasının IŞİD'in işine yaradığı açıklamaları bu politik hassasiyetin ve kamuoyu oluşturma çabasının bir sonucudur.

Çözüm sürecinin bitmesinde Tel Abyad'ın düşmesi üzerine Türk tarafının hızlandığı Türk-Amerikan anlaşması, diğer bir ifadeyle Rojava'nın yeni dengeleri, bölgedeki Türkiye ile Kürt hareketi arasındaki rekabeti bu açıdan hızlandırıcı bir faktör olmuştur.

Açıktır ki, yeniden başlayan çatışma, ne Kürt hareketinin iddia ettiği gibi bu hareketin devletin operasyonlarına verdiği yanıtla, ne siyasi iktidarın vurguladığı gibi devletin PKK eylemlerine verdiği tepkiyle açıklanabilecek durumdadır. Sorun, önemli ölçüde, yeni gelişmeler, sürece dâhil olan yeni dinamikler ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeni stratejilerden kaynaklanmaktadır. Çözüm süreci mevcut haliyle, içerdiği dinamiklerle, paradigma kopukluğuyla tarafların yeni konumlarını, beklentilerini, stratejilerini karşılamaktan uzaklaşmış, bu konudaki zorlamalar sonuç vermemiş ve sonunda çatışmalar yeniden boy göstermiştir.

Somut olarak bu değerlendirme boyunca altını sürekli çizdiğimiz, Rojava'da ortaya çıkan yeni durum ve dengeler, Güneydoğu'da bugün ucu bir taraf için özerklik ilan etmeye diğer taraf için bunu engelleyecek operasyonlar yapmaya giden alan kontrolü kavgasının ulaştığı nokta, her iki taraf için de çözüm sürecinin bu iki durumu da kuşatmaması ve onları yanıtız bırakması nedeniyle şiddeti bir araç olarak tekrar devreye sokmuştur.

9. YENİ STRATEJİLER: ÖZERKLİK VE GÜVENLİK

Tespiti bir adım daha ileri götürmekte fayda var. Başlayan çatışma çözüm süreci işlevlerinin sınırlarıyla ilgili olduğu kadar, doğal olarak yeni stratejileri de kuşatan bir yön taşımaktadır.

Duruma önce Kürt hareketi açısından bakalım. Kürt hareketi ve sorununun önemli uzmanlarından Prof. Dr. Mesut Yeğen'in 21 Eylül 2015'te Bashaber'de yayınlanan "Devrimci Halk Savaşı" başlıklı yazısı, PKK'nin yeni stratejisini tüm netliğiyle tanımlamaktadır:

"PKK'nin büyük hedefi malum: Demokratik özerklik ya da özyönetim. Senelerce askeri mücadele yoluyla bağımsız, birleşik, sosyalist Kürdistan için faaliyet yürüten PKK bir zamandır, bağımsızlaşmış değil, demokratik özerklik ya da özyönetim yoluyla 'özgürleşmiş' bir Kürdistan için çalışıyor. Bunu da biri diğerinin alternatifi iki yolla, iki vasıtayla gerçekleştirmeyi öngörüyor: Müzakere ya da Devrimci Halk Savaşı. PKK, 2011'den beridir "müzakere, olmadı Devrimci Halk Savaşı yoluyla demokratik özerklik" diyor. Bu yeni doktrine göre müzakerenin alternatifi artık kırsalda verilen gerilla mücadelesi değil, PKK militanları ve milisleriyle Kürt kitlelerinin iç içe geçtiği şehir çatışmalarına dayalı Devrimci Halk Savaşı. Ve malum, 2011 Temmuz'unda olduğu gibi çözüm sürecinin son rundunun çökmesinin ardından bugün de PKK Devrimci Halk Savaşı ilan etmiş durumda."

Örgütten, Kürt yapılarından gelen bu istikametteki adımlar ve açıklamalar, Yeğen'in tespitlerini doğrulamaktadır.

Nitekim seçimlerden bir ay kadar sonra, henüz çatışmaların uzak olduğu bir aşamada, 11 Temmuz 2005'da KCK ateşkesi bitirdiğini açıklayan bir bildiri yayınlamıştır. Devletin sürdürdüğü baraj ve karakol inşaatlarına saldırıların başlayacağını ilan etmiştir.

15 Temmuz 2015 KCK Eş Başkanı Bese Hozat'ın Özgür Gündem'de, "yeni süreç

devrimci halk savaşı sürecidir” diyen bir yazısı çıkıyordu.

19 Temmuz 2015 ise, KCK Eş Başkanı Cemil Bayık tahkimat, direnç ve silahlanma çağrısı yapıyordu.

KCK Yürütme Konseyi Üyesi Duran Kalkan'ın 27 Temmuz'da yaptığı fiili özerklik uygulaması çağrı üzerine Ağustos ayından itibaren DBP (Demokratik Bölgeler Partisi) çeşitli yerleşim birimlerinde il başkanları ve varsa belediye başkanlarının katılımıyla özerklik ilan etmeye başladı. Sadece Ağustos ayı içinde 12 yerde özerklik ilan edildi. Sırasıyla, Şırnak/Merkez 10 Ağustos 2015, Silopi 12 Ağustos 2015, Cizre 12 Ağustos 2015, Nusaybin 12 Ağustos 2015, Yüksekova 13 Ağustos 2015, Muş/Varto 13 Ağustos 2015, Muş/Bulanık 13 Ağustos 2015, Hakkâri/Merkez 14 Ağustos 2015, Diyarbakır/Sur 14 Ağustos 2015, Diyarbakır/Silvan 15 Ağustos 2015, Van/Edremit 15 Ağustos 2015, Van/Başkale 16 Ağustos 2015 özerklik ilan edilen yerler oldular.

Özerklik ilan edilen yerlerde devlet otoritesinin KCK otoritesi tarafından ikame edileceği, her özerklik bildirisinde açık bir şekilde dile getiriliyordu. DBP Şırnak İl Başkanı Salih Gülenç'in şu açıklamasında olduğu gibi:

“Şırnak Halk Meclisi olarak, Kentte bulunan devletin tüm kurumları bizim için meşruiyetini kaybetmiştir. Bu şekliyle devletin hiçbir atanmış bizi yönetemeyecektir. Bundan sonra halk olarak öz yönetimimizi esas alarak, demokratik temelde yaşamımızı inşa edeceğiz. Bundan sonrada gelişecek tüm saldırılar karşısında demokratik öz savunmamızı gerçekleştireceğiz. Bundan sonra kentimizde kendimizi de bizler yöneteceğiz. Başkalarına yönettirmeyeceğiz.”

Bu aşamadan sonra PKK milislerinin güvenlik güçlerinin söz konusu bölgelere girmelerini ve hâkimiyetlerini engellemek için başta hendek kazma, tuzak kurma tarzı eylemler gerçekleştirmiş; devlet ise bu yerleri ve civar bölgeleri özel güvenlik bölgesi ilan etmiş, sokak çatışmalarıyla seyreden, sokağa çıkma yasaklarını içeren, sivillere zarar veren bir görüntü ortaya çıkmıştır.

7 Haziran seçimlerinde elde ettiği başarıyla öne çıkan HDP'nin seçimlerden hemen sonra Kandil'den gelen açıklamalarla, uyarılarla ve eleştirilerle dengelenmesi, hizalanması bu çerçevede önemli bir vakıdır. HDP'nin aldığı oyu tarif, Türkiyeliliğe yönelik sınırlayıcı açıklamalar, HDP'li siyasetçileri izledikleri yol ve verdikleri silahlı özerklik ilanına mesafeli beyanatlar açısından eleştirme girişimleri, temel olarak yasal siyasetin Kürt hareketi içinde "merkezkaç bir güç" olmasını engelleme ve bunu denetleme girişimi olarak tanımlanabilir. Devrimci halk savaşı stratejisi, fiili ve silahlı özerklik ilanlarının Kürt hareketinin tüm parçaları tarafından sıkı bir doku içinde izlenmesinin hamlesi olarak görülebilir.

28 Eylül tarihinde Murat Karayılan'ın Politika gazetesine verdiği röportajdaki şu ifadeleri Kürt hareketi açısından büyük resme işaret eder niteliktedir:

"Biz 'yarın öbür gün şu olacak, bu olacak' değil, kendi öz gücümüze dayanarak kendi çözüm tarzımızı geliştirme, demokratik özerk Kürdistan'ı gerçeğe dönüştürme hamlesini tarihi bir hamle olarak görüyoruz ve artık ilerletiyoruz. Hakkari arazisinin yüzde 80'i kesinlikle gerillanın kontrolü altındadır. Buralara Türk devleti giremez. Şırnak arazisi de benzerdir. Hakeza Dersim öyledir. Amed'in ve Garzan'ın önemli bir kesimi öyledir. Serhat bölgesi yine öyledir"

Siyasi iktidarın stratejisi ise hiç şüphe yok ki, Kuzey Suriye'deki gelişmelere karşı aşırı bir hassasiyet, Kürt koridorunu bir numaralı tehdit ve güvenlik meselesi olarak görme eğilimiyle yeniden şekillenmiştir. Bu konuda atılan adımlar, örneğin Afrin ve Kobani kantonları arasında ABD'nin desteğiyle güvenli bölge oluşturma arayışı, PYD ile uluslararası güçler arasına mesafe koyma gayretleri, PYD'yi PKK'dan ayırma çabaları, devletin tutumunda siyasetten asayişe kaymayı, örgüte tam güvensizlik halini ve çözüm sürecinin güven kaybını beraberinde getirmiştir.

Ancak son dönemde siyasi iktidar açısından asıl belirleyici olan husus, kamu güvenliği

olarak tanımladığı, PKK'nın fiili özerklik ilanları ve direnişlerle egemenlik aşamasına taşıdığı sorun olmuştur. Devletin örgütün direnme ve seferberlik gücünü adım adım keşfettiğini söylemek mümkündür. Nitekim Kobani olayları sonrası İç Güvenlik Yasası gibi tedbirlerle kontrol altına alınacağı düşünülen bölgedeki devletimsi oluşuma karşı alınan yasal tedbirler, Suruç saldırısı ve takip eden eylemlere başka aşamaya geçmiştir. Bu aşama güvenlik stratejisini adım adım keskinleştirmiştir. Temmuz ayındaki devlete hâkim olan "Paradigmamızda değişiklik yok, süreç devam edecek, ancak önce havalanan örgütü hizaya getirmemiz gerekiyor, operasyonlar bunun için yapılıyor" yaklaşımıdır. PKK'nın "AK Parti eşittir IŞİD" denklemi çerçevesinde Suruç saldırısını siyasi iktidara mal etmesi, HDP'nin ve Kandil'in bu istikamette meydan okuyan açıklamaları, örgüt misillemeleri, üç polisin öldürülmesi, kaçırma ve baskın girişimleri, hükümete bir süredir planladığı tedbirlere başvurma imkânı vermiştir denebilir.

Bu durum Ağustos ayı içinde meydana gelen gelişmelerle başka bir farkındalığa yol açarak değişecektir. Özerklik ilanları ve direnişle birlikte ortaya çıkacak bu farkındalık, örgütün militanları ve milis güçleriyle bölgedeki siyasi ve askeri istihkâmının derinliğine ilişkindir. Güvenlik zirvelerinde PKK'nın demokratik siyasetin açtığını alanı kendi gücünü tahkim etmek için kullandığı, "HDP'nin, PKK'nın devlet dışında devlet yaratma girişimlerine sırtını dayadığı, sürecin yeniden olgunlaşabilmesi için bunların ortadan kalkması değerlendirmeleri" yapıldığı gazete haberlerine sık yansımaya başlamıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, "*sancılı bir dönem yaşıyoruz, demokratik açılım projesi olarak yaptıklarımız ile çözüm süreci istedik. Bunu ileri safhalara götürelim istedik. Çözüm süreci içerisinde valilerimiz verdiğimiz talimat doğrultusunda şu andaki gibi operasyonlara girmiyordu. Belki kendilerine çeki düzen verirler diye. Bunun ardında bir hazırlık safhasına girdiler...*" sözleri, "*çözüm sürecinden istifade ederek Güney Doğu'yu cephaneliğe çevirdiler*" açıklamaları, alan denetimi ve egemenlik kavgasında devletin karşılaştığı zorlukları ve güvenlik önceliğinin nasıl devreye girdiğini

resmetmektedir.

Siyasi iktidar açısından bugün gelinen noktayı, bölgede kabul edilebilir denetimin varlığına kadar müdahaleyi sürdürmek olarak tanımlamak yanlış olmaz. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Başbakan Davutoğlu'nun, Başbakan Yardımcısı Akdoğan'ın *"temizliğe kadar operasyonlar devam edecek"* açıklamaları bu çerçevede ele almak gerekir.

Durum ve politikaların tedrici biçim değiştirdiğini, hiza vermek girişiminden, alanı geri almak ya da kontrol etmek politikasına geçildiği açıktır. Bu durum bugün itibarıyla AK Parti açısından çözüm sürecinin muhtemel devamı ya da yeni bir sürecin başlamasının ön koşulu olarak telaffuz edilmektedir.

Sonuç

Durum şudur: Taraflar için farklı beklentiler, niyetler, hedeflerle başlayan bir görüşme süreci, bugün, bu makas farkı nedeniyle yürüyemeyecek duruma gelmiştir. Bir yandan makas farkına rağmen alınabilecek mesafe tamamlanmış, taleplerle yüzleşme ve mutabakat üretme safhasına gelinmiştir. Öte yandan yeni bölge dinamikleri, ortak Kürt alanı oluşumu, Kürt tahayyülünün tazelenmesi ve özellikle Rojava üzerinden Türkiye'nin Kürt sorununun dinamikleri artan ve ülke dışına taşan bir istikamette ilerlemiştir.

Peki bundan sonra nasıl yol alınabilir?

Çözüm sürecinin yol alabilmesi için açılması gereken üç tıkanıklık alanından söz edebiliriz.

İlk tıkanıklık "Rojava meselesi"nin çözüm süreci üzerindeki baskısıdır. İkinci tıkanıklık alanı "(Kürt beklentisi) müzakere ile (hükümet siyaseti) takdir" arasındaki mesafenin bir ölçüde azaltılmasıdır. Burada ana sorumluluk siyasi iktidarındır. Çözüm sürecini tek taraflı "demokrasi aşıları"yla götürmek yerine, çözüm kalemlerinin neler olacağına ve bunların nasıl uygulanacağına Kürtlerle etkileşim içinde karar verilmesi mümkündür. Vatandaşlık tanımı, yerel yönetimler gibi konularda bu interaktif yöntem, bir tür müzakere, nihayetinde alınacak kararların meclise sunulmak koşuluyla, pekala atılabilecek bir adımdır. Bu olmaksızın yol almak git gide zorlaşmaktadır.

Üçüncü nokta ise Kürt tarafına düşen bir sorumluluğa ilişkindir. Kürt siyasi hareketi uzunca bir süredir sisteme özerk bir biçimde eklenmek üzere devletle görüşmeler yapma arzusunu dile getiriyor ve son dönemde bunu gerçekleştiriyor. Ancak aynı hareket Kürt alanında bir tür paralel devlet dokusu oluşturur gibi adalet, asayiş, tapu, maliye, vs işlevleri içeren bir yapılanma peşinde koşuyor. Bunlar bugün biri öne diğeri geriye atılan, aynı anda gerçekleşemeyecek iki adımı ifade ediyorlar. Kürtler, siyasi iktidarın "kamu düzeni" olarak adlandırdığı meşruiyetçi çizgiye dönmeden görüşmelerin derinleşmesini bekleyemezler. Burada izlenmesi gereken yol, bu alanın denetimi değil, yapılandırılmasıdır. Bu yapılandırma ise bir mutabakatla yerel yönetimler reformu üzerinden karşılık bulur.

Bunların hiç biri aşılmayacak tıkanıklıklar değil...

28 Eylül günü Özgür Politika gazetesinde konuşan Karayılan'ın şu sözlerini bir kenara yazmak gerekir:

"Biz seçime engel olmak istemeyiz. O yüzden üzerinde tartışıyoruz. İleride, yani böyle tansiyonu düşüren veya halkın gerek Türkiye'de gerekse de Kürdistan'da güvenlik içerisinde seçimlere gidecek ortamın yaratılması konusunda biz üzerimize düşen sorumlulukları yerine getirmek isteriz. Umarım bunda sorun çıkarmazlar. Biz bunun üzerinde

tartışıyoruz; ileriki günlerde kendi tutumumuzu netleştiririz. Ama belirttiğim gibi, yani seçimin üzerinde herhangi bir etki yaratmak ya da engellemek gibi bir çabamız olmaz. Eğer karşı taraf çözüme açık bir sinyal verir, kapı aralarsa bizim kapımız açık..”

Nitekim, 8-9 Ekim’de PKK, seçim dönemi ve HDP’ye destek için tek taraflı ateşkes ilan ettiğini açıkladı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan da her fırsatta “çözüm sürecini kendisinin başlattığını, uygun koşullarda süreci tekrar başlatmanın mümkün olduğunu” vurguluyor. Çözüm sürecinin önemli aktörlerinden Beşir Atalay 8 Ekim’de Al Cezire’ye verdiği röportajda şunları söyleyecekti:

“Bu süreçler zor süreçlerdir. İniş çıkışlar olur, kesintiler olur. Her ülkede böyle olmuştur. Başladığı ile bitmesi 9-10 yılı alır genelde. Ben böyle bakıyorum. Şu yaşadığımız ortamı da yine konjonktürel görüyorum. Bu sorunların köklü çözümü yine o tür çalışmalarla olur. Bazen aksaklıklar da olur, bazen de istediğiniz gibi gitmez.”

Denebilir ki, mesele çözüm sürecinin yeni sorunları ve ihtiyaçları kuşatacak bir şekilde yeniden tarif edilmesidir.

Birinci epizot bitmiştir. Kuvvetli bir iniş yaşanmıştır. Ancak bu geri dönüş kapısının kapanması anlamını taşımamaktadır.

DEVLETİN OLUŞTURDUĞU ÖZEL GÜVENLİK BÖLGELERİ

